

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע **נצבים** תשפ"א

זה לא יכול להיות?! זה בהחלט קורה!!! (חלק ב')

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

"קומי ארץ כי בא ארץ וקבד יקנך עליך זרח... שאי סביב עיניך וראי פלם נקבצו באו לך בנך מרחוק יבאו ובנתיך על צד תאמנה... מי אלה קעב תעופינה וכיונים אל ארפתיהם... להביא בנך מרחוק פספם וזהבם אתם לשם קנך אלהיך ולקדוש ישראל פי פארך" (ישעיהו ס' א – ט). למקרא פסוקי הפטרת כי תבא, הכריז האברבנאל "זוה אי אפשר להאמינו לא בדרך הסברא"!!! לכן, החלטנו לבדוק באספקלריה של דורנו, האם אכן כך הם הדברים. נמשיך מפסוק ד.

שאי סביב עיניך וראי פלם נקבצו באו לך בנך מרחוק יבאו ובנתיך על צד תאמנה: (ד) יונתן תירגם על הגלויות באופן כללי, ופירש (לשיטתו) את הקריאה על ירושלים, שזוכה לחזות בקיבוץ בניה ובנותיה לתוכה בשמחה. רש"י, בעקבות התרגום, פירש שבני העם היהודי, החוזרים לציון, יזכו לטיפול של בני מלכים.

אבן עזרא מצא רמז נפלא לכך שהעולים יזכו לכבוד מלכים: **פלם** = (בשיכול אותיות) **מלך**.

הרד"ק פירש: תאמנה - מענין כאשר ישא האומן את היונק... כלומר טיפול עדין ומסור. (בשם אביו הביא שפירש כרש"י).

נוסיף כי רוב הגדול של עם ישראל היה בגלות במשך כאלפים ושבע מאות שנים, מאז גלות שומרון, בירת עשרת השבטים. רק הדור שלנו זכה לחזות בחזרתו של עם ישראל לארצו. נס קיבוץ הגלויות, שכמעט כל הנביאים הבטיחו אותו, מתממש, בחסדי השם, מול עינינו וחזונו של ישעיהו הופך למציאות מופלאה. המדינה הענייה והדלה במשאבים, שנוסדה לפני למעלה משבעים ושלש שנים, על ידי שש מאות אלף יהודים, הפכה לפלא עולמי. אזרחי מדינת ישראל, רוב רובם פליטים חסרי כל מבחינה חומרית, הפכו בגבורה ובמסירות נפש, את המדינה הצעירה לביתם של כמעט שבעה מיליון יהודים. נס קיבוץ הגלויות הוא אחד הנסים הגדולים ביותר בתולדות עמנו. כיום אזרחי ישראל זוכים ל"פינוקים" של בני מלכים ולטיפול מסור ואוהב של מדינה מודרנית ומפותחת מכל הבחינות. מדינה שאזרחיה זוכים לתוחלת חיים מהגבוהות ביותר בכל העולם (נכון להיום מקום 6) ולאורך (בשנת 2021 מקום 11 בעולם, במדד זה) = חיי מלכים.

אז תראי ונהרת ופחד ורחב לבך כי יתקף עליך המון ים חיל גוים יבאו לך: (ה)

רש"י פירש שכאשר עם ישראל יחזה בנסים שכאלה, נהרה תאיר את פניו, תמיהה תהיה ורוחב לב מרוב התפעלות.

אבן עזרא ביאר כי גודל התשועה יעורר גם פחד מפני ההצלחה הגדולה הבלתי צפויה, השמחה תהיה מהולה בפחד.

גם הרד"ק צעד באותו כיוון: "ופחד כאדם הנבהל בבא אליו טובה רבה פתאום ורחב לרוב הטובה ולרוב העם שיבאו בך. כי כמו שיצרה לב בעבור הרעה והצרה והאבל כן ירחב לטובה ולשמחה".

חזוה הגאולה, הראייה קוק זצ"ל, השתמש בפסוק זה בנאומו המפורסם לכבוד הקמת האוניברסיטה העברית, בהר הצופים בירושלים בניסן תרפ"ה (1925). הרב הראשי דאז ראה בהקמת האוניברסיטה נדבך נוסף ומשמח, בסיפור הגאולה החדש, יחד עם הפחד והחשש מפני האתגר שהמחקר האקדמי עלול לפגוע במאמיני אמונת אומן. (באופן עקרוני לדעת הראי"ה לא קיימת סתירה בין אמונה למדע ואכמ"ל).

המוסדות האקדמיים בישראל נמצאים, בחסדי שמים, בשורה הראשונה של מוסדות המחקר בעולם. רבים (באופן יחסי ומוחלט) מאנשי הצוות זכו בפרסי נובל, ועיני חוקרים רבים ברחבי העולם נשואות לתוצאות המחקרים הנערכים במדינת היהודים. (כמובן שגם שיעור היהודים מקבלי פרס נובל הינו גבוה במיוחד. באחוזים יחסיים למספר היהודים בעולם, עמנו מוביל בשיעור ניכר ביחס לשאר העמים).

מי אלה קעב תעופינה וכיונים אל ארפתיהם: (ח)

תירגום יונתן כי הבנים החוזרים אל ארצם, או הקהילות החוזרות אל ביתן בארץ ישראל, יגיעו ללא עיכוב, כמו עננים המשייטים בשמים ובמהירות כמו יונים החוזרות אל השובך, שם גוזליהם מחכים (עיינו גם ברד"ק ובאבן עזרא).

עם הקמת מדינת ישראל, הפכה העליה ארצה והקליטה של העולים, לאחת המשימות החשובות של הציבור על כל חלקיו. המאבק הציבורי למען הרמת מסך הברזל, שחצץ בין יהודי ברית המועצות למולדתם, היה עיקש ובלתי פוסק, השתתפו בו גם יהודי התפוצות, שחיו בארצות שבהן היהודים זכו לשיוויון זכויות וחירות הפרט. המאמצים שעשתה מדינת ישראל להביא את היהודים שגורשו מארצות ערב (למעלה ממיליון יהודים) היו גדולים. יהודי תימן הגיעו ארצה 'על כנפי נשרים' וכך גם יהודי אתיופיה, שבמסירות נפש לא ויתרו על זכותם להגיע לארץ ישראל ולירושלים הקדושה. למרות הפערים התרבותיים והשונות בין העולים מצפון ומדרום ממזרח וממערב, המרקם החברתי ההולך ומתרקם לנגד עינינו כאן בארץ הקדוש, גם הוא נס מופלא.

בפרשת ניצבים מופיעות שתי תשובות: הראשונה - "ושבת עד יקנך אלהיך... ושב יקנך אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מפל העמים אשר הפיצך יקנך אלהיך שמה: אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך יקנך אלהיך ומשם יקחך: והביאך יקנך אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה ויהיטבך והרבה מאבתך" (דברים ל' ב – ה). השנייה - "ואתה תשוב ושמעת בקול יקנך ועשית את כל מצותיו אשר אנכי מצוה היום... כי תשמע בקול יקנך אלהיך לשמר מצותיו וחקתיו הפתובה בספר התורה הזה כי תשוב אל יקנך אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך" (שם, שם ח – י). לדעת הרב יהודה חי אלקלעי (נולד תקנ"ח, 1798), שהיה ממבשרי הצינונות, התשובה הראשונה היא התשובה לארץ ישראל, קיבוץ הגלויות. אחריה תבוא התשובה השנייה, היא התשובה אל חיי התורה וקיום המצוות, השיבה אל ערכי הקודש במקורם.

בינתיים, נשוב ונזכיר לעצמנו ששום דבר לא מובטח, מוטלת עלינו האחריות להתאחד, לסלוח אחד לשני ולהגביר אהבה ורעות. הקב"ה אוהב יהודים מאוחדים, אח"כ יתאחד כל העולם לעבוד את הקב"ה, כמו שאנו מתפללים בראש השנה.

בע"ה, בדברינו לפרשת האזינו, נמשיך לבאר את ההפטרה של פרשת כי תבא, שבה עסקנו בשבועיים האחרונים.

לכל משפחת ארץ חמדה בתוך כלל ישראל, כתיבה וחתימה טובה לאתר לחיים טובים בריאות ושלוש!

לע"נ חברי הנהלת 'ארץ חמדה'

לע"נ מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב יי בתמוז תשע"ד	לע"נ הרב שלמה מרזל זצ"ל יי באייר תשע"א	לע"נ הרב ראובן אברמן זצ"ל טי בתשרי תשע"ו	לע"נ מר משה וסרצוג ז"ל כי בתשרי תשפ"א	לע"נ מר שמואל וגבי אסתר שמש ז"ל י"ז בסיוון / כי באב
לע"נ מר יצחק טרשנסקי ז"ל כי"ח באדר תשפ"א	לע"נ הרב ישראל רוזן זצ"ל י"ג בחשוון תשע"ח	לע"נ ר' מאיר וגבי שרה ברכפלד ז"ל (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	לע"נ הרב אשר וגבי סוזן וסרטיל ז"ל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף	לע"נ הרב אשר וגבי סוזן וסרטיל ז"ל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף
לע"נ גבי מרים שטרן ע"ה נלב"ע ה' באב תשע"ט	לע"נ ר' אליהו כרמל וגבי מלכה טויבע כרמל ז"ל חי באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	לע"נ ר' מאיר וגבי שרה ברכפלד ז"ל (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	לע"נ נועה רבקה בת מלכה ברכה ומשה	לע"נ נועה רבקה בת מלכה ברכה ומשה
לע"נ הרב שמואל כהן ז"ל נלב"ע בשבט תשפ"א	לע"נ ר' אברהם ומרת גיטה קליין ז"ל י"ח באייר / ד' באב	לע"נ ר' אברהם ומרת גיטה קליין ז"ל י"ח באייר / ד' באב	לע"נ יחזקאל וגבי חנה צדיק ע"ה י"א באייר תשע"ו / י"ט בתשרי תשפ"א	לע"נ יחזקאל וגבי חנה צדיק ע"ה י"א באייר תשע"ו / י"ט בתשרי תשפ"א

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

Eretz Hemdah
2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר
רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.erezhemdah.org info@erezhemdah.org

יתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת שנת השבע

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית מורנו מבית 'ארץ חמדה'

חלות השמיטה והיובל בזמן הזה – חלק ב'

מצוות היובל בזמן שהשבטים יושבים על נחלתם

בשבוע שעבר פתחנו את הנושא של תוקף מצוות השמיטה בזמן הזה.

נחלקו תנאים אם תוקף מצוות השמיטה תלוי בתוקפה של מצוות היובל. נראה שמוסכם שהיובל אינו נוהג בימינו. מדוע? הגמרא במסכת ערכין (דף לב עמוד ב) מביאה ברייתא בה נאמר שאם רוב יושבי הארץ אינם על אדמתם, היובל אינו נוהג. יתרה מכך, הגמרא אומרת שגם אם רוב יושביה עליה, אך השבטים 'מעורבבים', כלומר, אינם יושבים איש ושבת בנחלתו, מצוות היובל אינן נוהגות. כך נאמר גם בירושלמי (מסכת גיטין פרק ד הלכה ג).

הרמב"ן (בחידושו על מסכת גיטין דף לו ע"א) אומר שהכוונה היא שצריך שרוב של כל שבת ישוב ארצה, וגם ישב בנחלת שבתו המפורשת בספר יהושע. ר"ת (ספר הישר סימן קכ"ג) לומד את הגמרא אחרת. הוא אומר שכאשר הגמרא תובעת את התנאי שכל שבת ישב על אדמתו, הגמרא מוותרת על התנאי שיהיה רוב מכל שבת. מסקנת הגמרא, להבנתו, היא שהנציגות השבטית של כל שבת בנחלתו היא הקובעת, ואין חשיבות לשאלה כמה מתוך העם שב ארצה!

מהו הרעיון העומד מאחורי דברי ר"ת?

בכדי לענות על כך, נעמיק מעט במהות של היובל.

בפרשת בהר, התורה מצווה שבשנת היובל "ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו" (ויקרא כה י). המשך פרשת בהר עוסקת בבעלות על הקרקע השבטית, ומשמעות מכירת הקרקעות, כאשר מתברר שהקרקעות שבות לבעליהן ביובל. המשמעות המרכזית של מצוות היובל היא השבת הקרקעות לבעליהם המקוריים.

ננסה לתאר את המציאות הזו.

בכניסת עם ישראל לארצם, כל שבת זכה בנחלה על פי הגורל, וכל אדם קיבל את נחלתו המיוחדת לו בתוך שבטו. מטבע העולם, היו שהצליחו בעסקיהם יותר, והיו שהצליחו פחות, ונאצלו למכור את הקרקע שלהם. בעולם העתיק, הצורך למכור קרקע תמיד היה אילוף ומוצא אחרון (כך עולה גם מהגמרא במקומות רבים). בפרשת בהר, הצעד הבא אחרי מכירת קרקע היא מכירת עצמו לעבדות. אדם שמכר את נחלת אבותיו הוא אדם שהיה במצוקה. הקב"ה מבטיח כי פעם בחמישים שנה יהיה איפוס: כשם שבימי יהושע כל אחד זכה בקרקע שלו מעצם היותו חלק מעם ישראל, כך מובטח שבנקודת זו הקרקע תשוב אליו. מפות הלישכה לרישום מקרקעין יעברו תהליך איפוס, ונשוב לנקודת ההתחלה, לנקודה בה הקב"ה נתן לנו את הארץ. מעבר לתזכורת שהקב"ה הנחיל לנו את הארץ אז, והנה הוא לוקח אותה בחזרה ומחלק אותה שוב, יש כאן מסר נוסף. לא משנה כמה הצלחת וכמה נכשלת, הקרקע השבטית תשוב לשליטת השבת שזכה בה. גם אם הקרקעות התערבבו, כאשר אדם מכר לרעהו, משבט אחר (וכך נוצרה מובלעת של שבת אחד בתוך נחלת שבת אחר). תהיה נקודת איפוס, היובל, בו הנחלות ישובו, ברמה הפרטית וברמה השבטית.

כמובן שכל התיאור הזה רלוונטי לשבטים היושבים על אדמתם בלבד. אין משמעות גדולה להשבת קרקעות לפי מה שבמקרה היה חמישים שנה קודם לכן, אלא רק בחזרה לחלוקה שהקב"ה חילק את הארץ בגורל האלקי לשבטים בזמן הכניסה לארץ.

הסבר זה שופך אור על הלכה אחרת, שאינה מובנת לכאורה. על פי פשט ההלכה הבת איננה יורשת את אביה, ולא האישה יורשת את בעלה. מאז ומעולם חז"ל מצאו דרכים לוודא את הבטחת זכויותיה הכלכליות של הבת, עד כדי השוואת הירושה לכל דבר, כפי שנופץ בימינו. אמנם יש פתרונות, אבל השאלה בעינה עומדת: מדוע הקב"ה ציווה לכתחילה בהלכה שדורשת פתרונות?

מספר תשובות ניתנו לשאלה זו, אך נתמקד בעניין המרכזי. עיקר הירושה היא הנחלה, הקרקע, שאב מוריש לבניו. אם מדובר בקרקע שאדם רכש לכאורה אין בכך בעיה. אך אם מדובר בקרקע שבטית, אם בת יורשת זה בהכרח פוגע בנחלת השבת. נניח שבת משבט מנשה נישאת לאדם משבט יששכר. אם נחלת אבותיה יגיע אליה, הרי שתיווצר מובלעת של שבת מנשה בתוך שבת יששכר. אם אישה תירש את בעלה, הרי שבת שבת דן שנישאת לאדם משבט אשר, ותירש אותו, תייצר מובלעת של שבת דן בתוך שבת אשר (האמת תיאמר, שמובלעות שכאלה נוצרו מכל מיני סיבות. אך מובן יותר מדוע העדיפות היא לנסות להסדיר ולמנוע את זה). כאמור, חז"ל דאגו לבטחונן הכלכלי של האישה והבנות (פעמים עוד בהעדפה על פני נחלת הבנים). אך ההלכה של אי ירושה נועדה לשמר את הבעלות השבטית.

כיום השבטים מעורבים זה בזה. מה יקרה לעתיד לבוא? כמובן שאיננו יודעים. יתכן שמישהו צדקנו יחלק את השבטים ואת הקרקעות כמו שהיה בימי יהושע. יתכן שתהיה חלוקה חדשה ואחרת. אנו תפילה שנוכה לראות את התשובה לשאלה זו בימינו. לעת עתה, כמובן שעלינו לשים לב לכך שלנו אין מערכת שמוודאת שלכל אדם בישראל יש קרקע משלו. עד שהקב"ה יחלק את הנחלות מחדש, מוטל עלינו להיות אלו הדואגים לאלו שאין להם, תוך כדי תפילה שיבוא אליהם ויגלה לנו את הקץ.

חמדת הדף היומי

כמה ערים בשם אילת היו? / ביצה דף ה

הרב עקיבא כהנא

השבוע נקרא בדף היומי על התקנה שבמרחק יום הליכה מירושלים צריך להביא את הפירות של מעשר שני ונטע רבעי, ולא לפדות אותם.

האם העיר אילת שבימינו עונה על המרחק הזה? התשובה היא שבוודאי שלא, העיר אילת רחוקה מירושלים יותר ממהלך של יום, הצליח (בסוגייתנו) כתב שהעיר אילת המוזכרת, היא האילת הנזכרת במקרא, אלא שהכוונה במשנה היא שעד לאיזור הקרוב לאילת יש דרך יום, ולא עד עיר אילת. כך גם כתב היעביץ (מור וקציעה שו) שנראה שבאילת התיישבו יהודים גם בבית שני, ולומדים זאת מהמשנה שהובאה כאן, לעומתם הרב טוקצינסקי (ארץ ישראל עמי פג), כותב שהיו כאלו שזיהו בין האילת הנמצאת במשנה (מעשר שני) שהובאה בסוגייתנו לבין אילת שבימינו או אילת המקראית, אלא שאין זה נכון, משום שהעיר אילת המוזכרת במשנה היא עיר הקרובה לחברון, ואילו העיר אילת המקראית, נמצאת בדרום הארץ. כך גם כתב התוספות אנשי שם למשנה (מעשר שני ה, ב).

הרב טוקצינסקי (שם) כותב שלדעתו "מעלה עקרבים" שמוזכר בתורה כגבול הדרומי של ארץ ישראל, עובר באיזור אילת, או אפילו דרומה מאילת של ימינו. הוא מביא שרס"ג תרגם את המילים "מעלה עקרבים כ"עקבה". הרב זלמן קורן (מוריה י-יב תשנ"ד) חולק על דבריו וכותב שאין זה הגיוני שאילת היא מעלה עקרבים המוזכר בתורה, שהרי לפי סדר הפסוק מוכח שמעלה עקרבים הוא מקום מערבי לים המלח, ואילו אילת היא דרומית לים המלח.

הרב זלמן קורן מוכיח זאת גם מפסוקים בתנ"ך: (דברים ב, ח, מלכים א, ב, טו, דברי הימים ב, ה, יז) בכולם כשמוזכרת העיר אילת היא מוזכרת כחלק מארץ אדום, ומזה מוכח שהעיר אילת אינה מעלה עקרבים, ולכן אינה קרובה לעקבה של היום כפי שטען הרב טוקצינסקי.

בנוסף הוא מביא שבשו"ת משנת יוסף (ב, עמי קכב) כתב שאין כל הוכחה מלשון הרס"ג משום שבערבית המילה "עקבה" פירושה מעלה, ולכן אין כל קשר מהותי לעיר עקבה, אלא זה יכול להיות כל מקום שנמצא במעלה.

הרב קרפ (מבקשי תורה יא) דחה את דברי הרב קורן, וכתב שכיון שנאמר על שלמה שהיו לו אוניות באילת (שהוא מזהה אותה עם אילת של היום) הרי שיש קדושה בזמן בית המקדש הראשון באילת, אלא שבבית המקדש השני לא התיישבו באילת, ולכן מחויבים לומר שהאילת שמדברים עליו במשנה היא אילת אחרת. באותו מאמר הוא מביא מחלוקת בין גדולי הפוסקים הליטאים האם אילת היא וודאי חו"ל או ספק. במאמר אחר (הליכות שדה 93 תשנ"ה) הוא סותר את דברי הרב זלמן קורן, וטוען שגם הרב טוקצינסקי יכול להסתדר עם המקראות שמדברים על כך שהעיר אילת היתה קרובה לדרום הארץ, ולארץ אדום, ומעלה עקרבים היא באיזור אילת.

סיכום: במשנתנו מוזכרת העיר אילת, ככל הנראה מדובר על עיר באיזור חברון, ואילו אילת המקראית נמצאת די קרוב לאילת של ימינו, יש הסוברים כי מבחינה הלכתית אילת שבימינו דינה כמקום חו"ל, ואילו יש הסוברים שדינה כארץ ישראל.

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

לע"נ שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלב"ע סיון תשע"ט	לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג	לע"נ גב' לורין הופמן ז"ל	לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלב"ע ז' בתשרי תשע"ה	לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלב"ע כ"ד בחשוון תשע"ח
--	---	--------------------------------	--	--

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה".

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וברור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.

זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראל של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"י)

Göteborg, Sweden

גטבורג, שבדיה
אלול תשע"ח

הקדמת הסעודה בערב שני של ראש השנה, בשעת הדחק

השאלה

האם בשעת הדחק ניתן לעשות קידוש ולאכול את הסעודה של ליל חג שני עוד לפני צאת היום הראשון, ובשעת צאת היום הראשון להדליק נרות ולהמשיך בסעודה? כאן בשו"ת השקיעה היא ב-19: 46, וזמן הדלקת נרות הוא ב-20: 47. לא נגיע הביתה מבית הכנסת לפני השקיעה וממילא הסעודה תהיה אחרי השקיעה. מה ניתן לעשות כדי שלא יצטרכו כולם לחכות ולהתעכב עד אחרי הדלקת נרות לקידוש, סדר הסימנים וחימום האוכל?

תשובה

- א. בשעת הדחק אפשר להתחיל את הסעודה ביום הראשון ולהמשיכה עד הלילה השני.¹
- ב. לגבי חימום האוכל:

- ישנן שתי אפשרויות במקרה כזה לחמם את האוכל לפני שחוזרים מבית הכנסת בלילה:
 - אם תוכלו להתחיל את הסעודה יותר מוקדם ולאכול מבעוד יום קצת מהמאכלים שהוחמו, תוכלו לחמם ולבשל אותם מבעוד יום ולהמשיך בסעודה אל תוך הלילה.²
 - אפשרות נוספת היא לחמם את האוכל על ידי גוי. אמנם היתר זה הוא רק לגבי חימום האוכל, היינו כשיש שאלה של הכנה מיום טוב לחברו לבד; אין להתיר בישול על ידי נכרי במצב שכזה.³

¹ בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סימן מא ענף א) נשאל לגבי אברך שהולך לבית חולים כדי להוציא את החולים בקידוש, האם בליל יום טוב שני של גלויות מותר לו לקדש להם מבעוד יום כאשר "הימים ארוכים ביותר, ושם בביה"ח א"א לבוא ולאכול עם החולים בזמן שהוא כבר לילה ממש". המנחת יצחק מביא את דברי הכתב סופר (שנדפס בגליון השלחן ערוך על ה"ט"ז או"ח סימן תפט ס"ק ז), "דבקידוש אינו מפסיק קדושת [כצ"ל] ז' [=היום השביעי של פסח], ואינו דומה להבדלה דמפריש בין קדושת שבת לקדושת יו"ט... ומסיק המנחת יצחק, "תבנא לדינא לפי"ד בנד"ד (בשעת הדחק בנוגע לבית החולים שם כמ"ש כב"ת [=כמו שכתב כבוד תורתו]), שפיר יש מקום לסמוך על המקילים לקדש מבעוד יום חוץ מיום טוב שני של פסח ויום טוב שני של סוכות... אמנם בימים אחרונים של פסח וסוכות ושני ימים טובים של ר"ה, ואפילו יום טוב ב' של שבועות, שפיר יש להקל לקדש מבעוד יום, ובפרט בשעת הדחק בנוגע לבית החולים כנד"ד". וראה עוד בשמירת שבת כהלכתה ח"ב פרק מז הערה קיא.

² בשו"ת רב פעלים כותב (אורח חיים חלק ד סימן כג) שאם מקדים את הסעודה לפני השקיעה, יכול אף לחמם את האוכל מבעוד יום, ואין כאן הכנה מיום טוב ראשון לשני שהרי אוכל ביום הראשון עצמו. לדעת הרב פעלים אף ידליקו נרות מבעוד יום במקרה זה. נביא את לשונו:

"שאלה. בליל יום טוב שני של גלויות הנשים מדליקין נרות של יום טוב, אם צריכין להמתין עד חשיכה ממש כדי שלא יהיה יום טוב ראשון מכין ליו"ט שני... גם עוד הוצרכנו לשאול כי פה עירנו יע"א [=יגן עליה א-להים] מזדמן בהרבה שנים... מחמת החמימות ימצא מיני יתושין הרבה... בתחלת הלילה מעת חשיכה יותר, על כן העולם רוצים להקדים לאכול סעודת הלילה קודם שתחשך בעוד שיש אור היום עדין דהיינו בעת שקיעת השמש ממש או מעט קודם שקיעתה כדי שיהיו רואים את התבשיל... על כן אם בלילה כזאת מותרין להדליק הנרות מבע"י [=מבעוד יום] כדי שיעשו הקדוש לאור הנר של יום טוב... תשובה. הנה הגאון הלבוש בסי' תפ"ח כתב וז"ל ושוהין בין מנחה למעריב עד הלילה כדי שלא יעשו מלאכה מיו"ט זה ליו"ט זה מבע"י לצורך הלילה וכו'... אפי' ביום טוב דר"ה דקדושה אחת הם ויומא אריכתא הוא, ה"מ לחומרא ולא לקולא... וראיתי להרב מהרי"ש ז"ל בהגהו' בסי' מגינים בסופו שכתב על סי' רס"ג וז"ל ביום טוב ראשון יש להדליק קודם הלילה כמו בשבת אבל ביום טוב שני יש להדליק בערב אחר בואם מביה"כ דאלי"כ יהיה נראה כמכין מיו"ט ראשון לשני כ"כ הסמ"ע בשם אמו הצדקת ז"ל אבל מצאתי בא"ר סי' תפ"ח שהביא בשם שלי"ה גם ביום טוב שני תדליק קודם הלילה ע"ש, והני נשי דידן נהגו גם ביום טוב להדליק בלילה אחר יציאתם מביה"כ ולפע"ד נשתרבו המנהג מסוכות וכו' ולכך מדליקין תמיד בלילה בכל יום טוב ומכ"ש ביום טוב שני שיש לחוש למ"ש אשת הסמ"ע ז"ל עכ"ל ע"ש.

הרי לך החששא שיש לאסור להדליק קודם הלילה היא יוצאה מאשת הסמ"ע שהזכירו אותה הרבנים ז"ל אבל מדברי הרב אליה רבא ז"ל נראה שיש להתיר קודם הלילה.

ונראה לומר דגם לדברי אשת הסמ"ע והרבנים ז"ל שחשו לדבריה זו אינו אלא בהיכא שהם מקדשים אחר חשיכה... ונמצא מקדימים להדליק ביום טוב ראשון לצורך יום טוב [שני] אבל לדין שמתפללים הצבור ערבית מבע"י כסברת ר"י ובאים לביתם באור היום ורוצים לקדש ולאכול מבע"י קודם חשיכה נראה דלכ"ע מותר להם להדליק הנרות מבע"י כדי שיאמרו הקדוש כשהנרות דולקות די' בזה מצוה וכאשר נבאר בס"ד".

בשו"ת בני בני (חלק ג סימן ב) מאריך אודות הקדמת קידוש וסעודה בליל יום טוב, ומציין לדברי הרב פעלים אלה. והוא כותב (בד"ה איברא), "ואפילו אם נחשוש להכנה עדיין יש עצה לפי מה שכתב בשו"ת רב פעלים... שלפי זה אפשר להתפלל מעריב עם פלג המנחה ולמהר ולקדש ולאכול קודם חשיכה שאז גם אם מכין לסעודה הוי לצורך אותו יום ומותר..."

לכן, אם תוכלו להתחיל את הסעודה יותר מוקדם ולאכול קצת מהמאכלים מבעוד יום, תוכלו להכין אותם מבעוד יום ולהמשיך בסעודה אל תוך הלילה.

³ המחבר כותב (אורח חיים סימן שז סעיף ה), "דבר שאינו מלאכה, ואינו אסור לעשות בשבת אלא משום שבות, מותר לישראל לומר לא"י לעשותו בשבת; והוא שיהיה שם מקצת חולי, או יהיה צריך לדבר צורך הרבה, או מפני מצוה. כיצד, אומר ישראל לא"י בשבת לעלות באילן להביא שופר לתקוע תקיעת מצוה; או להביא מים דרך חצר שלא עירבו, לרחוץ בו המצטער; ויש אוסרין". רואים שסתימת המחבר היא שמותר לבקש מנכרי לעשות איסור דרבנן בשבת, כאשר "צריך לדבר צורך הרבה".

קשה להציע הגדרה מדויקת של "צריך לדבר צורך הרבה". המשנה ברורה שם בסימן שז כותב (ס"ק כב), "צורך הרבה. עיין במ"א שמסיק דדוקא במקום הפסד גדול אבל בלא"ה אין להקל כלל ובא"ר מפקפק אפילו באופן זה". שם בסעיף יט (ס"ק סח), לגבי טלטול

מוקצה וטלטול מרשות היחיד לכרמלית, נראה שהמשניב מכריע כמג"א, ומתיר "לצוות לאינו יהודי בהדיא... אם יש בזה הפסד גדול". וכן משמע מדבריו במקום אחר לגבי טלטול מוקצה (סימן שלד ס"ק ח), "ועיין לעיל בסימן ש"ז ס"ה סתם שם המחבר כדעה הראשונה ששנאה בסתמא כדעת הרמב"ם דאיסור שבות מותר ע"י א"י [=על ידי אינו יהודי] במקום שהוא צריך לדבר צורך הרבה ועיין שם במסקנת המ"א דדוקא במקום שיש הפסד גדול". וכן כותב לגבי לשלוח מכתב על ידי נכרי (סימן רמז ס"ק יח), ש"במקום הפסד גדול יש להתיר בכה"ג דהוי שבות דשבות במקום פסידא דמותר".

המשנה ברורה כותב לגבי קשירה בשבת (סימן שיז ס"ק כה), "כל קשר שהוא עשוי לזמן ולא לתמידות ואפילו אם הוא קשר אמיץ יש להקל ע"י א"י לקשור ולהתיר אם הוא לצורך הרבה דהוי שבות דשבות". ולגבי טלטול בעלי חיים משמע במשנה ברורה (סימן שטז ס"ק לג) שמתיר איסור דרבנן גם בהפסד לא גדול.

המשניב כותב לגבי הדחת בשר לצורך חול כדי שלא ייפסד (סימן שכא ס"ק כא), שיש לאסור כאשר "אין הפסד כל כך". לגבי הכנת אוכל לחול המשניב (סימן שיט ס"ק סב) מתיר על ידי נכרי "במקום פסידא". אבל במקום אחר כשדבר על הכנת אוכל לצורך חול (סימן רנד ס"ק מג) נראה שהתיר גם בלי חשש הפסד.

יש לדון האם המצב שלנו נחשב צורך והפסד מספיק כדי להתיר אמירה לנכרי בדבר שכל איסורו הוא מדרבנן לבד. אלא שבמקרה שלנו, בו מדובר מצד הכנה מיום טוב ראשון של ראש השנה לחברו, יש עוד סינפים להקל:

1) בפרי מגדים כותב (משבצות זהב סימן תק ס"ק ד), "ואני מסופק הא שבות דשבות על ידי עכו"ם דוקא לצורך מצוה או דוחק גדול מותר, היינו בשבות מלאכה דאסמכיה אקרא "לא יעשה" בצירי... הא טירחא יתירא ביום טוב י"ל עכו"ם שרי... ואמנם שם (אשל אברהם ס"ק יג) מוסיף בזה, "ומ"ש [=ומה שכתבת] ב"ט"ז, עובדין דחול וטרחא שלא לצורך יום טוב אי שרי על ידי עכו"ם; מהא דאין מטילין גורלות בשבת ויום טוב אף על ידי עכו"ם, י"ל [=יש לעיין] קצת". אבל אחר כך כותב (אשל אברהם ריש סימן תקג), "אפילו רק הכנה בעלמא, חיפוש ספר תורה מיו"ט לשבת, אסור... ונסתפקנו על ידי עכו"ם בדבר שאין מלאכה, יש לומר שרי". היינו, שנראה שנטיותו היא שבאיסור הכנה, שאינו דבר שאסור מצד דמיון לעשיית מלאכה, יהיה מותר על ידי נכרי. וכותב על זה המנחת יו"ט (על הקיצור שלחן ערוך סימן קא סעיף ב, ס"ק ח), "ובזה אפשר ללמד זכות קצת במה שראיתי נוהגין להקל להביא מים ע"י עכו"ם מיו"ט לחבירו". ובארחות חיים [כהנא] כותב על דברי הפרי מגדים באופן יותר מוכרע, "ואף שהוא כתב כמסופק כדרכו הטוב, מ"מ מסתבר להקל".

2) סינף נוסף להקל בנידון שלנו הוא הבנה אחת בשיטת הרמב"ם. הרמב"ם כותב (הלכות עירובין ח, ח), "המערב לשני ימים טובים של גליות או לשבת ויום טוב, אף על פי שהוא עירוב אחד לרוח אחת לשני הימים, צריך שיהיה העירוב במקומו מצוי בליל ראשון ובליל שני כל בין השמשות... מפני שהן שתי קדושות ואינן כיום אחד כדי שנאמר מליל ראשון קנה העירוב לשני ימים". המגיד משנה שם כותב שמנימוקו זה של הרמב"ם, "מפני שהן שתי קדושות ואינן כיום אחד", נראה שסובר שבשני ימי ראש השנה, שהם כן "כיום אחד", אין צורך שיהיה העירוב "במקומו מצוי" בלילה השני. ועל זה משיג הרשב"ד שם, "א"א טעה בזה שאפילו בשני ימים טובים של ר"ה אף על פי שהן קדושה אחת צריך שיהא העירוב קיים בליל שני ובמקומו דלחומרא אמרינן שהן קדושה אחת אבל לקולא לא אמרינן". המגיד משנה כותב על דברי הרשב"ד האלו, "ואני אומר לא טעה רבינו... אלא ודאי כל שהן בקדושה אחת, לכל דבריהם הוא... בשני י"ט של ר"ה פשיטא להו דקדושה אחת הן ואפילו לקולא ולזה הסכים הרשב"א ז"ל בספר קצר שלו וכ"כ ר' פנחס הלוי באזהרות שלו ועיקר".

המחבר כותב (סימן תקג סעיף א), "אסור לאפות או לבשל או לשחוט ביום טוב לצורך מחר, אפילו הוא שבת או יום טוב ואפילו בשני ימים של ר"ה". לפי המגן אברהם שם (ס"ק א), דברי המחבר הם נכונים גם לפי הרמב"ם. שהרי הוא מעיר שכאן המחבר אוסר הכנה אפילו מיום ראשון של ראש השנה לחבירו, כאשר בהלכות עירובין (סימן תטז סעיף ב) הוא פוסק כרמב"ם הנ"ל, ומשמע ששני ימי ראש השנה הם כיום אחד גם לקולא. המגן אברהם מתרץ: "וי"ל דהא באמת ראשון עיקר וא"כ אסור לבשל בו ליום שני דמכין מיו"ט לחול, אבל התם ממ"נ אי אמרינן יום שני חול הוא א"צ עירוב".

אבל בביאור הגר"א שם (אות ו) כותב על דברי המחבר, "... ולא אמרינן שהן קדושה אחת אלא לחומרא... וכ"כ הרשב"ד בהשגות פ"ח מה"ע. אבל דעת הרמב"ם שם דאפי' לקולא קדושה אי וכי המ"מ שכי"ד הרשב"א והר"פ". משמע שהבין שלפי הרמב"ם והרשב"א והרב פנחס הלוי, יש להקל גם בבישול מיום טוב ראשון של ראש השנה לשני.

הביאור הלכה כותב (שם ד"ה ואפילו), "... ועיין מ"א שכתב דדינא דשו"ע אתיא אף אליבא דרמב"ם וסייעתו... דס"ל דשני ימים של ר"ה קדושה אחת הן אפי' לקולא ע"ש טעמו; ודעת הגר"א בביאורו דלהרמב"ם וסייעתו ישתנה זה הדין ע"ש. ולכאורה הלא יום ראשון של ר"ה ודאי קודש מן התורה ואיך יהיה מותר לבשל בו לצורך יום טוב שני, ואפשר דס"ל לדעה זו דאף מיו"ט לחול נמי, כיון דלית ביה איסור דאורייתא מטעם הואיל ולהכי בר"ה דקדושה אחת היא לשניהם מותר מיו"ט לחבירו, דהם אמרו והם אמרו. ולפ"ז אף לדעה זו לא יהיה מותר רק אם יהיה ראוי להנות ממנו עוד באותו יום (דע"ז שייך הואיל ואי מקלעי ליה אורחים חזי ליה וכו') ולאפוקי אם לא יגמר עד שקיעת החמה דיש בזה ספק דאורייתא גם לדעה זו אסור".

נמצא לדבריו שלדעת הגר"א ברמב"ם אין איסור הכנה מהיום הראשון של ראש השנה לשני, משום שהם קדושה אחת. אלא שלא יתיר אלא באיסור דרבנן לבד.

ועל כן נראה שניתן להתיר חימום על ידי גוי במצב שלכם. אולם זה יעזור רק כשמדובר באיסור הכנה דרבנן, היינו חימום בלבד של מאכלים מבושלים, ולא כאשר רוצים לבשל ממש.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:

הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה של:

טל שאול בן יפה
גדעון בן רחל
רבקה רינה בת גרונה נתנה
יוסף חילי בן רחל

ניר רפאל בן רחל ברכה
חנן הראל הכהן בן דרורה
מאירה בת אסתר
חוה רַאנְלָה בת פִּיילָא
בתוך שאר חולי עם ישראל

ישראל בן רבקה
אריה יצחק בן גאולה מרים
נטע בת מלכה
אילנה בת עליה